

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในปี 2540–2546 ได้ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่น ให้เข้ามามีบทบาทในการร่วมกันแก้ไข หรือป้องกันปัญหาทางการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการพัฒนา และการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณค่า ช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และส่ง ผลดีต่อการพัฒนาสังคม ทั้งในระดับ ครอบครัว ชุมชน และสังคมส่วนรวมของประเทศสืบไป (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540 : 5) และในปี 2544 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้เน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยให้เกิดการกระจายตัวนักท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวหลัก และให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในธุรกิจการท่องเที่ยว และยังเน้นบทบาทเป็นผู้ประสานงานหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างเครือข่ายในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในทิศทาง ที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้มีการประสานงานมากขึ้นกับหน่วยงานรัฐ และการมีส่วนร่วมไปยัง ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับตำบล ประเด็นที่จะเน้นเป็นพิเศษให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วม ได้แก่ เรื่องการ รักษาความปลอดภัยและการไม่เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยวโดยการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นใน ท้องถิ่น (อดิศักดิ์ โพธารามิก, 2544 :7)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ให้ความสำคัญต่อการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกว้างขวางมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับเดิมๆ และเน้นในประเด็นการ มีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไว้อย่างมาก ทั้งในแง่ของ การใช้ประโยชน์ การควบคุมและจำกัดภาวะมลพิษ ตลอดจนการเปิด โอกาสให้ประชาชนเข้ามา ร่วมมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ ด้วย และแผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสภาพ แวดล้อมของสังคมให้มีความมั่นคง และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการใช้ประโยชน์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์เพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป และเพื่อใช้ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของประเทศและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผลกระทบจาก

ภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงเมื่อกลางปี 2540 เป็นต้นมา ทำให้ประเทศไทยต้องประสบปัญหาการดำเนินชีวิตของประชาชนทุกหมู่เหล่า ปัญหาที่ตามมานับประการ รวมทั้งปัญหาการว่างงาน อาชญากรรม และยาเสพติด ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั่วประเทศทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ทั้งคนรวยและคนจน ดังนั้น การศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และให้ประชาชนมีส่วนร่วมและมีบทบาทในการจัดการด้านการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง ทั้งการก่อตัวรวมกลุ่มเป็นชุมชนด้วยจิตสำนึกร่วมกันที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน และการร่วมมือร่วมใจกันบริหารจัดการชุมชนของตนเอง เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ตลอดจนให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนมีความยั่งยืนต่อไปในอนาคต จึงเป็นสิ่งจำเป็นและการศึกษาเพื่อวิเคราะห์หารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสม และเป็นต้นแบบแก่ชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ ที่มีศักยภาพของพื้นที่ที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ (มิสรา สามารณ, 2543 : 6-7)

การกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวจากหน่วยงานของรัฐส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น ในปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นกับการโอนย้ายงานไปสู่ท้องถิ่นได้เริ่มเห็นชัดแล้วได้แก่ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโครงสร้างการบริหารแบบแยกส่วน การขาดความรู้ทั้งทางเทคนิค ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการขาดประสบการณ์การจัดการการท่องเที่ยวมูลค่าสูง ขาดความรู้ในการวางแผนที่เป็นระบบ ขาดกลไกเชื่อมต่อระหว่างภาคเอกชนกับการปกครองส่วนท้องถิ่น และระหว่างส่วนท้องถิ่นด้วยกัน นอกจากนั้น งบประมาณเพื่อการรักษาสีสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามขนาดประชากรท้องถิ่นไม่เพียงพอกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวหนาแน่น ทั้งนี้หมายความว่าในช่วงระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) งานสำคัญของ ททท. ก็จะเป็นงานเตรียมพร้อมให้กับส่วนปกครองท้องถิ่น และการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนกำลังเป็นที่สนใจมากขึ้นซึ่งอาจมีทั้งผลดีและผลเสีย โดยเฉพาะด้านการกระจายรายได้ ดังนั้น การเตรียมความพร้อมชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่นให้ราบรื่นและเป็นธรรม (แผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยวไทย, 2544 : 14)

จากปัญหาดังที่กล่าวมา ทำให้มีความตระหนักถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ควรได้รับการจัดการการท่องเที่ยวที่ดี ประกอบกับในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ประกอบด้วยความต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็มีกระแสความต้องการมีส่วนร่วมจากประชาชนในท้องถิ่นสูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่บ่อน้ำร้อน บ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอ

เกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติเพื่อสุขภาพและยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองลำปางมากนัก และประชาชนในท้องถิ่น องค์กรของรัฐ และเอกชนก็ให้ความสนใจในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแต่ยังขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการที่ดี จึงทำให้แหล่งท่องเที่ยวโป่งน้ำร้อนไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวโดยทั่วไป

ในการศึกษาครั้งนี้ทำกรณีศึกษาเฉพาะโป่งน้ำร้อน ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา โดยตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเกาะคา ประมาณ 11 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่ 1 นี้มีจำนวน 104 ครัวเรือน เป็นชาย 243 คน หญิง 240 คน รวม 483 คน

บ่อน้ำพุร้อน บ้านโป่งร้อน เกิดขึ้นมาเมื่อใด ไม่มีใครสามารถยืนยันได้แต่จากการบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นที่เคารพของชาวบ้าน บอกว่าเกิดมาก็เห็นแล้ว สันนิษฐานว่าชื่อหมู่บ้านโป่งร้อน ก็มาจากบ้านนี้มีน้ำพุร้อนนั่นเอง

บ่อน้ำพุร้อนได้รับการปรับปรุงครั้งแรกเมื่อ เดือนกันยายน พ.ศ.2540 โดยทำการสร้างกำแพงกั้นบ่อน้ำพุร้อน สูงประมาณ 1 เมตร เป็นรูปวงรี กว้าง 10 เมตร ยาว 20 เมตร ปีต่อมาสร้างศาลาที่พักสำหรับคนที่มาเที่ยวบ่อน้ำพุร้อน และสร้างสะพานข้ามแม่น้ำจากงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง

ปี พ.ศ.2541 บ่อน้ำพุร้อนได้รับการปรับปรุงอีกครั้งหนึ่ง โดยได้รับเงินอุดหนุนจากกรมการปกครอง จำนวน 700,000 บาท ได้ทำการปรับปรุงบ่อน้ำพุร้อนให้สวยงามรวมทั้งสวนหย่อม และสร้างห้องอาบน้ำแร่ขึ้น โดยเก็บค่าบริการในการอาบน้ำแร่ 20 บาท ต่อคน ต่อครั้ง และเปิดบริการตั้งแต่เวลา 08.00 – 19.00 น.

ปัจจุบันได้มีคณะกรรมการคอยดูแลโป่งน้ำร้อนแห่งนี้โดยจัดตั้งขึ้นเองจากสมาชิกในหมู่บ้าน ทำให้ขาดการบริหารจัดการที่ดี จึงสนใจศึกษาว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในบ้านโป่งร้อนในฐานะสมาชิกของหมู่บ้านมีส่วนร่วม และต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างไร และปัจจัยส่วนบุคคลใดบ้างที่จะมีส่วนทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมและต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวแตกต่างกัน ดังนั้น ในครั้งนี้จะทำการศึกษาในหัวข้อการวิจัย ที่ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษา บ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

1.2 วัตถุประสงค์ ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ บ้านโป่งร้อน
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวระหว่างประชาชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน
3. เพื่อศึกษาแนวทางที่ประชาชนจะเข้าร่วมจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านโป่งร้อน

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตในพื้นที่ศึกษา

คือ หมู่ที่ 1 บ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ขอบเขตเนื้อหา

ศึกษาถึงการจัดการการท่องเที่ยว โดยมุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักตามหัวข้อขอบเขตต่อไปนี้

1. ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ อาชีพ และระดับการศึกษา ที่มีผลต่อความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยว
2. ศึกษาการมีส่วนร่วมและความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวไปงน้ำร้อนของประชาชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิด การวางแผน การตัดสินใจ การลงทุน การได้รับผลประโยชน์ตอบแทน การปฏิบัติงาน และการติดตามประเมินผล
3. ศึกษาแนวทางที่ประชาชนจะเข้าร่วมจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านโป่งร้อน

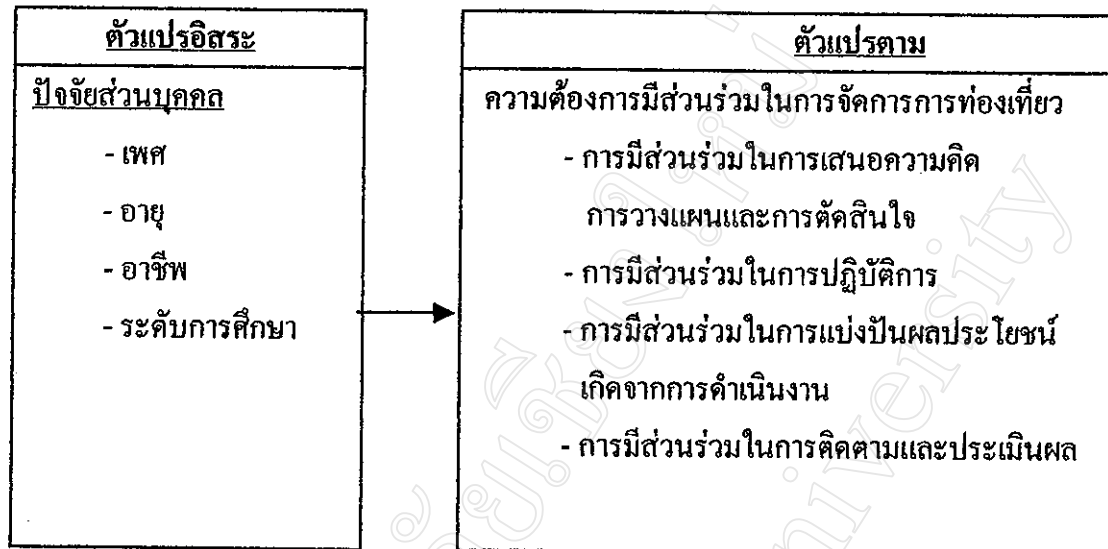
ขอบเขตด้านประชากร

ทำการศึกษาประชากรในหมู่บ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง จำนวน 104 ครัวเรือน หรือจำนวน 483 คน โดยสุ่มตัวอย่างในขนาดที่ให้ความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 ตามหลักสถิติจากการเทียบตาราง(Darwin Mendel , 1977) ที่ระดับความเชื่อมั่นดังกล่าวได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 213 คน ซึ่งการศึกษานี้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างมีระบบ (Systematic random sampling)

ขอบเขตของเวลา

ได้ทำการศึกษาในเดือนสิงหาคม – ธันวาคม 2544

1.4 กรอบแนวคิดในการศึกษา

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะในการศึกษา

ประชาชน หมายถึง หัวหน้าครัวเรือน หรือสมาชิกที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่บ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนในหมู่บ้านที่มีการจัดองค์กรรวมตัวกัน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อดำเนินการในกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆ อย่าง โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน

การจัดการ หมายถึง กระบวนการที่จะทำให้ชุมชนบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยผ่านกระบวนการวางแผน การจัดการ การชักนำ และการควบคุม บรรดาทรัพยากรทั้งหมดของชุมชน

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนเจ้าของพื้นที่ได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผน ตัดสินใจ ลงทุนปฏิบัติงานตลอดจนการได้รับผลประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็น โครงการ เป็นความคิดและเป็นการปฏิบัติที่ริเริ่ม โดยประชาชน

ความต้องการมีส่วนร่วม หมายถึง ความต้องการของประชาชนที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอความคิด การวางแผน การตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การจัดการเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศน์

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศน์

การจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การจัดการของชุมชนท้องถิ่นในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภค และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลัก 3 ส. 1 ป. คือ 1. สะอาด บริเวณรอบๆ แหล่งท่องเที่ยว ห้องน้ำ ห้องอาบน้ำแร่ต้องสะอาดไม่มีกลิ่น 2. สะดวก การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสะดวก 3. สบาย บรรยากาศเป็นกันเอง 4.ปลอดภัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว หมายถึง ผลที่เกิดกับประชาชนจากการท่องเที่ยว เช่น การเพิ่มขึ้นของรายได้ อาชีพ และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภค

ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการเดินทางมาเยือนหรือไปท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น